

Edebiyat bahçesinden bir meyve...

Sâdî-i Şîrâzî
GÜLİSTÂN
Seçme Hikâyeler

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	11
Sâdî-i Şirâzî (1182?-1292).....	15
Gülistân.....	17
Sûdî-i Bosnevî ve Gülistân Şerhi.....	21
Sâdî'nin Takdimi.....	25

Birinci Bölüm

PADİŞAHLARIN AHLÂKI

Hayattayken Hayır ve Güzellikte Bulun.....	35
Gövde İriliğini Hüner Zannetme.....	36
Adaletle Yönetilen Ülkede Savaş Olmaz.....	39
Selametin Kıymetini Belaya Uğrayan Bilir.....	42
Halkını Korumayı Allah da Seni Korusun.....	45
Fitneyi Uyandırmayın.....	48
Tuzu Bedavaya Alma.....	49
Padişahın Şifası, Çocuğun Ölümüne Bağlı.....	50

Ustanın Son Oyunu.....	52
Dervişin Padişaha Nasihati.....	54
Padişahıtan Korktuğın Kadar Allah'tan Korkuyor musun?.....	56
Gerçek Yiğit, Öfkesini Yenendir.....	57
Ne Yaparsın Kendine Yaparsın.....	58
Düşmanın Ölümüne Sevinme.....	60
Büyük İskender'in Başarı Sırrı.....	61

İkinci Bölüm **DERVİŞLERİN AHLÂKI**

Dervişin Yakarışı.....	63
Eğer Azabı Hak Etmişsem.....	64
Dostunla da Düşmanınla da İyi Geçin.....	65
İki Yüzlü Kimse Zarar Eder.....	66
Yola Devam Etmeli.....	68
Ölümden Değil, Günahından Kork.....	69
Allah'a Yakın Ol.....	70
Varlığa Heves Etme.....	70
Ölümün Adresi Olmaz.....	71
Akıllı Kimse Hikmetle Bakar.....	72
Gizli ve Açık Her Şeyi Allah Bilir.....	73
İnsanın Sevdası Vardır.....	74
Fakirin Sabrı Zenginın Altınından İyidir.....	76
Çok Görmek Hürmeti Azaltır.....	78

On Dinara Satın Aldı, Yüz Dinara Tutsak Etti.....	79
Dindar Olan Dünyaya Meyletmez.....	81
Fakirse Borç Ver, Zenginse İste.....	82
Çirkine Güzel Elbise Yakışmaz.....	83

Üçüncü Bölüm

KANAATİN FAYDALARI

Acıkmadan Yeme, Doymadan Kalk.....	85
Az Yiyen Güçlü Olur.....	86
Mide Dolunca Sıkıntı Çıkar.....	87
Onuruyla Ölmek, Alçakça Yaşamaktan İyidir.....	87
Çirkin Huyludan Bir Şey İsteme.....	89
Kendi Kazancıyla Geçinmek Büyük Cömertliktir.....	90
İstedığı Zenginlik Ölümüne Sebep Oldu.....	90
İnciden Kıymetli Buğdaylar.....	92
Köylüye Misafir Olmak,.....	93
Saltanatına Eksiklik Vermez.....	93
Dünya Heveslisi Dünya ile Tatmin Olmaz.....	94
Malımı Ahirete Harca.....	96
Kırk Tane Ayağın Bile Faydası Olmadı.....	98

Dördüncü Bölüm

SUSMANIN FAYDALARI

Dilencilik, Hırsızlıktan İyidir.....	99
Zararından Kimseye Bahsetme.....	101

Aynı Sözü Tekrar Etme.....	102
Başkasının Konuşmasını Kesme.....	102
Her Bildiğini Söyleme.....	103
Zararın Dokunmasını Yeter.....	104
Müezzinin Kıymete Binen Sesi.....	105
Güzel Kur'ân-ı Kerîm'imizi Güzel Oku.....	106

Beşinci Bölüm

ZAYIFLIK VE YAŞLILIK

Evin Temeli Bozursa Süslemeye Gerek Yok.....	107
Baba ile Oğul Farkı.....	109
Yavaş Ama Emin Adımlarla Git, Yolda Kalma.....	109
Nehirden Akıp Giden Su Geri Gelmez.....	110
Ana Kucağındaki Çaresizlik.....	111
Cömertlik İbadetten Zor Gelmemeli.....	112

Altıncı Bölüm

TERBİYENİN TESİRLERİ

Aslı İyiyse Eğitim Tesir Eder.....	115
Hüner, Tükenmez Bir Hazinedir.....	116
Herkesin Eğitimi Aynı Olmaz.....	117
Eğitim Aynı Lakin Yetenek Farklı.....	118
Rızık Endişesine Düşmeyin.....	119
Ne Yaparsan Onu Bulursun.....	120
Hayırlısını İste.....	121

Herkese Kabiliyetine Göre İş Ver	122
İşi Ehline Vermeli.....	123
Fakirlerin Yükü Hafif, Hesabı Kolaydır	124
En Büyük Düşman.....	126

Yedinci Bölüm

HAYATA DAİR HİKMETLİ SÖZLER

Kötü Talih	127
Boşa Giden İlim.....	127
İlim Dünya için Değildir	128
Üç Şey Sürekli Kalmaz.....	128
Sırrını Kimseye Söyleme.....	129
İki Düşman Arasında.....	130
Düşmana Karşı.....	131
İki Düşman	131
İkiyüzlülere Dikkat Et.....	132
Aç Gözlü Doymaz.....	132
Kime Borç Verilmez.....	133
Cahile Karşı Sus.....	133
Kendinden Bilgili Kimseyle Tartışma.....	134
Az Olan Çok Olandan Kıymetlidir	134
Dış Görünüşe İtibar Etme.....	135
Nasıl Yemek Yerler	135
Âlim, Attar Tablası; Cahil, Davul Gibidir.....	136

Dostunu İncitme.....	137
Acziyet.....	137
Cömert Kimse Oruç Tutan Cimriden İyidir.....	137
İkiyüzlünün Gönlü Boş Olur.....	138
Su Toplanınca Sel Olur.....	138
Âlimler Günah İşlememeli.....	139
Rızık da Ecel de Seni Bulur.....	139
İsteksiz, Bilgisiz, Amelsiz, Cahil.....	140
Tevbe Eden Günahkar İbadetiyle Övünenden İyidir.....	140
Yumuşakbaşlı Deve.....	141
Köpeğin Üstünlüğü.....	141
Nefsine Düşkün Kimse.....	142
İtibar Sonadır.....	142
Cimrinin Malı.....	143
Son Söz.....	143

TAKDİM

İnsanoğlu, günlük hayatını sürdürmek üzere birtakım temel madd kaynaklara muhtaç olduğu gibi, yaratılış gereği manev açıdan da doyrulma ihtiyaı hisse-der. Ruhun terbiye edilip belirli bir seviye-ye getirilmesi, kişinin tek başına yapabileceği bir iř değildir. Her insan, yanlışıyla doğrusuyla hayat sahnesinde bir var olma mücadelesi verirken, kimi zaman dünya uğraşlarından kurtulup bi-raz da gönlünün sesini dinlemek ister. İşte o anda akıl, hakimiyetini bırakır, g-nl devreye girer. Farklı zaman dilimle-rinde yaşamış manev söz elçileri, insanı insan yapan temel değerleri hatırlatma vazifesi üstlenirken, bunu ifadede en te-sirli vasıta olarak edebiyatı seçmişlerdir.

13. yüzyılda Moğollar'ın yaptığı zulüm, başta İran ve Anadolu olmak üzere geniş bir coğrafyayı tesiri altına almış, sürekli yıkımların getirdiği fakirlikle boğuşan halk, sarsıcı bir ruhî çöküntüye uğramıştı. Böyle bir çevrede Mevlânâ, manzum *Mesnevî*'sinde tahkiye üslubuyla gönülleri fethederken; Şirazlı Şeyh Sâdî, *Gülistân*'da makâme üslubuyla aynı başarıyı göstermiştir. *Gülistân*, uzun yıllar pek çok yeri dolaşıp bilgi ve görgüsünü artıran bir tasavvuf ehlinin hatıraları olmaktan öte; mütevazı, sakın ve aşırıdan kaçan bir hayat anlayışının misaller yoluyla kâğıda yansımalarıdır. Sâdî, geçici dünya hayatını pek ciddiye almamış, burayı insanın olgunlaşım "kâmil insan" mertebesine çıkacağı bir safha olarak değerlendirmiştir. Anlattığı hikâyelerde günlük hayattan seçtiği karakterlerle, vermek istediği nasihatleri aktarmıştır. Hâl böyle olunca zengin ile fakir, rint ile zahit, derviş ile dinsiz, hırslı ile kadı, âşık ile mâşuk, dilenci ile padişah gibi günlük hayattan pek çok karakterin yer aldığı eser, aşağıdan yukarıya çeşitli toplum manzaralarını gözler önüne seren bir ayna değerindedir. Mizah ve latifelerle zenginleşen satırlar, okuyanların yüzünde bir tebesüm oluşturmanın yanı sıra, insan için

en büyük düşmanın hırs ve açgözlülüğü telkin eden nefis olduğunu ortaya koymaktadır.

Sâdî'nin *Gülistân*'ı, Türk Edebiyatı'nda birçok kere tercüme ve şerh edilmiştir. Bunlar arasında “şârih (şerh edici, açıklayıcı)” kimliğini her yönüyle hak etmiş Sûdî-i Bosnevî'nin özel bir yeri vardır. Gençliğinden itibaren okuyup ilim tahsiline gayret eden Sûdî Efendi, yaklaşık 100 yıllık birikimini ömrünün son demlerinde kaleme aldığı *Gülistân Şerhinde* ortaya koymuştur. Yaptığı dilbilgisi tahlilleri, söz varlığıyla ilgili tespitleri bir yana bırakırsak, *Gülistân* sayfalarında gezinirken karşılaştığı hadise ve karakterleri kendi eleştiri süzgecinden geçirmesi, parçalara mana verirken tamamlayıcı yorumlarda bulunması, eserde kullanılan kimi kelimeleri bir de gözden kaçmış manalarıyla ele alması bir tür “*Gülistân Okuma Kitabı*”nı beraberinde getirmiştir. Biz, *Gülistân*'ı günümüz Türkçesine seçerek aktarırken Sûdî'nin çevirileri ve bazen de yorumlarından hareket etmek suretiyle metnin anlaşılmasını biraz daha kolay kılmayı amaçladık. Ayrıca, orijinal metninin anlaşılması güç olacağı için şiirleri nesre çevirdik. Bununla birlikte, eserin orijinal metnini okumak isteyenler, Çamlıca Basım Yayın tarafından

neşredilen *Gülistân Şerhi* kitabına mü-
racaat edebilirler.

Gülistân'dan seçilmiş parçaları bir
de Sûdî'nin kaleminden okuyunca, o
günden bugüne insan hayatı ve anlayı-
şında pek bir şeyin değişmediğine, za-
man akıp gitse de iyi ve kötü arasındaki
mücadelenin baki kaldığına bir kez
daha şahit olacaksınız.

Prof. Dr. Ozan YILMAZ

GÜLİSTÂN

Makâme tarzında kaleme alınan *Gülistân*, manzum-mensur karışık bir eserdir. Eser, Miladî 1258 yılında yazılmış, Salgurlu hanedanından Ebu Bekir bin Sad bin Zengi'ye ithaf edilmiştir. Sekiz bölümden oluşan eserde padişahların halleri, dervişlerin ahlâkı, kanaatin fazileti, susmanın faydaları, zayıflık ve ihtiyarlık, terbiyenin ehemmiyeti ve sohbet adabı gibi birçok konuda hikâyeler ve hikmetli sözler bulunmaktadır. Her hikâyeye konuya uygun beyitlerle desteklenmiş, böylece aşılması güç bir üslup harikası ortaya çıkmıştır. Sâdî eserini yazarken Makâmât-ı Hamîdî müellifi Hamîdî'nin secili üslubunun tesirinde kalmış, eserinin nesir kısmında bol bol

secili ifadelere başvurmuştur. Eser, birçok dünya diline çevrilmiş, şerhlere konu edilmiştir.

Gülistân, Sâdî'nin günlük hayatta karşılaşılabilecek hadiselerle ilgili nasihatlerini tahkiye ettiği 182 küçük hikâyeden oluşur. Hikâyeleri takiben konunun akışına uygun manzum parçalar (çoğunlukla beyitler) ilave edilmiştir. Bu parçalar arasında Farsça ve Arapça şiirler bulunmaktadır. Eserde bazen, Sâdî'nin seyahatlerinden izlere rastlanır. Sâdî, kendi başından geçen birtakım hadiseleri anlatır. Bu hikâyelerin bazılarının, Sâdî'nin kendi anlatımını güçlendirmek için kullandığı hayal mahsülü olduğu da söylenebilir.

Gülistân'ın yazıldığı devirde Orta Doğu'da Moğol istilası en korkunç günlerini yaşamaktaydı. Abbasi halifesi şehit edilmiş ve Bağdat harabeye dönmüştü. Ancak dibacede Moğol zulmünü kısaca hatırlatan Şeyh Sâdî, *Gülistân*'ın ana kısmında bu tür moral bozucu hadiselere hemen hemen hiç temas etmemiş, eser baştan sona sakin bir hava içerisinde yazılmıştır.

Eserde yer yer Arapça mısralar, âyet-i kerime ve hadis-i şerifler vardır. Seci sanatının izlerini taşıyan *Gülistân*, bu yö-

nüyle *Makâmât* sâhibi Hamîdî'nin (ö. 559/1163) ve *Kelîle ve Dimne* mütercimi Ebü'l-Me'alî Nasrullah-ı Münşî'nin (tercüme tarihi: 1145) tesiri altında kalmıştır. Klasik makâmeler gibi *Gülistân*'daki hikâyelerde içerisine serpiştirilmiş seci ve cinaslı üsluba bakılırsa güldürücü öğeler barındırır. Ancak makamatların aksine, eşkıya efsaneleri hakkında yinelenen basit konular etrafında şekillenmiş genel bir çerçeveyi takip etmez. Bunun yerine *Gülistân* ve *Bostân*; *Kâbusnâme* ve *Kimyâ-yı Sa'âdet*'in misallerini oluşturduğu pendname geleneğinin zirvesindedir.

SÛDÎ-İ BOSNEVÎ VE GÛLİSTÂN ŞERHİ

Sûdî-i Bosnevî'nin (ö. 1599-1600) hayatı hakkında kesin bilgi veren kaynaklar mevcut olmamakla birlikte daha çok eserleri aracılığıyla birtakım bilgilere ulaşılabilmektedir.

Adı Ahmed'dir. Bosna'nın Foça şehrindeki Çayniça kasabasına bağlı Sudiçi köyünde doğdu. İlk eğitimini öncelikle Foça'da, bir süre sonra da Sarayova'da yaptı. Eğitimi için bir hayli çaba sarfedip 'tarîk-ı ilme (ilim yolu)' girdikten sonra İstanbul'a geldi.

Sûdî hayatının bundan sonraki kısmında ilim öğrenme hevesiyle Bağdat, Necef, Şam gibi Osmanlı coğrafyasının

gözde merkezlerini dolaştı. Molla Ahmed-i Kazvînî, Mevlânâ Sabûhî-i Bedahşânî, Muslihüddîn-i Lârî gibi zamanının meşhur isimlerinden ders aldı. Şam'a giderek Mevlana Halimî-i Şirvanî'den *Gülistân* dersleri okudu. İleride şerh edeceği *Bostân* ve *Gülistân*'ı ile *Hâfız Divanı*'ndaki anlaşılması zor yerler hakkında Acem ulema ve şeyhlerinin önde gelenlerinden bilgi edindi.

Şarih, ilim öğrenme amaçlı bu uzun seyahat yıllarının ardından tekrar İstanbul'a döndü. Hemşehrisi Sokullu Mehmed Paşa'nın (ö. 1579) sadrazam olduğu yıllarda Atmeydanı civarında bulunan İbrahim Paşa (ö. 1536) Sarayı'ndaki has oğlanlara (gilmân-ı hâssa) hoca olarak tayin edildi. Bir süre sonra emekli edilerek bu vazifeden alındı. Bundan sonraki hayatında inzivaya çekilerek ömrünün sonuna kadar eser telifiyle meşgul oldu. *Bostân* şerhini 1598'de tamamladığı, Şem'î'nin 1600 tarihinde yazdığı bir eserinde kendisinden "merhum" diye bahsetmesine bakılırsa 1599-1600 yılları civarında vefat ettiği söylenebilir. Mezarı İstanbul Aksaray'da Yusuf Paşa Camii haziresinde olsa da burası yol genişletme çalışmaları sonucu ne yazık ki günümüzde mevcut değildir.

Türk Şerh Edebiyatı'nın seçkin misallerinden biri olan *Gülistân* Şerhi'nde, Sûdî-i Bosnevî tarafından *Gülistân*'ın tamamı Çamlıca Basım Yayın tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, eserin tasavvufî-didaktik mahiyeti ortaya konulmuştur. 1595'te kaleme alınan *Gülistân Şerhi*, oldukça donanımlı bir şarihin birikimlerini şerh yöntemiyle ortaya koyduğu bir kültür hazinesidir.

Gülistân

Seçme Hikâyeler

Birinci Bölüm
PADIŞAHLARIN AHLÂKI

•••

**HAYATTAYKEN HAYIR VE
GÜZELLİKTE BULUN**

Horasan* padişahlarından birisi Sultan Gazneli SuS-Sultan Mahmud'u**, ölümünden bir asır sonra rüyasında gördü. Mahmud'un bütün vücudu çürüyüp toprak olmuştu. Sadece gözleri toprak olmamıştı, öyle ki yaşıyormuş gibi gözleri çukurunda dolaşıyor ve bakıyordu.

Hiçbir âlim bu rüyayı yorumlayamazken bir derviş bunda başarılı oldu. Rüneyı olması gerektiği gibi açıklarak şöyle dedi:

- Sultan Mahmud hâlâ bakmaktadır. Çünkü memleketi ve saltanatı, başka kimselerin elindedir. Padişahlığından hasretle ayrıldığı için yine gözü geridedir.

Çok meşhur ve namlı kimseyi yer altına gömdüler de onun varlığından yeryüzünde hiçbir iz kalmadı. Yani hayır ve güzellikten kendini andırır bir nesnesi kalmadı.

* *Horasan*: İran'ın doğu kısmına verilen isim. Farsça "Güneşin yükseldiği yer" manasına gelir.

** *Gazneli Mahmud (v. 1030)*: Gazneliler devletinin kurucusu Sebük Tigin'in oğludur.